

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 10.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.10.109>

УДК 336.1: 336.5

I. В. Фарінович,

*к. е. н., доцент кафедри фінансів, обліку і аналізу,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0467-8578>*

С. В. Мутка,

*студентка кафедри фінансів, обліку і аналізу,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1004-0458>*

ТЕНДЕНЦІЇ У ВИДАТКАХ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ: ВИКЛИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ

I. Farynovych,

PhD in Economics, Senior Lecturer of the Department of Finance, Account and Analysis, «Lviv Polytechnic» National University

S. Mutka,

Student of the Department of Finance, Account and Analysis, «Lviv Polytechnic» National University

TRENDS IN STATE BUDGET EXPENDITURES: CHALLENGES AND PRIORITIES

Бюджет відіграє ключову роль у забезпеченні економічного розвитку держави, адже саме через нього здійснюється розподіл фінансових ресурсів, реалізація соціальних програм та підтримка стратегічних галузей економіки. У зв'язку з цим особливого значення набуває аналіз бюджетних видатків, оскільки саме вони відображають пріоритети державної політики та впливають на соціально-економічний розвиток країни.

У статті проаналізовано динаміку та структуру видатків у розрізі функціональної класифікації, а також визначено вплив факторів на їх зміну.

Виявлено проблеми формування та ефективного використання видатків бюджету протягом досліджуваного періоду. З'ясовано, що нераціональне використання видатків бюджету негативно впливає на економічний розвиток та систему безпеки країни.

Встановлено взаємозв'язок між змінами обсягу, динаміки видатків та зміною економічних та політичних умов. Також досліджено особливості, тенденції та перспективи раціонального витрачання видатків Державного бюджету України. Виявлено тенденцію щодо зростання видатків бюджету країни за аналізовані 2020-2024 роки, що пов'язано з нестабільною ситуацією в країні, а саме запровадження воєнного стану. Розглянуто основні причини неефективного використання бюджетних коштів.

У статті визначається аспекти оптимізації бюджетної політики щодо плану формування видатків та контролю за їх споживанням.

The budget plays a key role in ensuring the economic development of the state, as it is the main instrument for allocating financial resources, implementing social programs, and supporting strategic sectors of the economy. In this context, the analysis of budget expenditures becomes especially important, as they reflect the priorities of state policy and directly influence the socio-economic development of the country.

This article analyzes the dynamics and structure of expenditures by functional classification, as well as identifies the factors influencing their changes. It outlines

the specific features of the formation of the functional classification of state budget expenditures. It was found that all expenditures can be conditionally divided into four groups: expenditures of national importance; expenditures on public services; expenditures on economic activity; and expenditures on social protection and social security. The article also examines the principles of budget expenditure formation.

The study identifies the key problems in the formation and efficient use of budget expenditures during the analyzed period. It has been established that the irrational use of budgetary funds negatively affects the country's economic development and security system.

A correlation has been found between changes in the volume and dynamics of expenditures and shifts in economic and political conditions. The article also explores the features, trends, and prospects of the rational allocation of expenditures from the State Budget of Ukraine. A trend of increasing state budget expenditures during the 2020–2024 period has been identified, which is associated with the unstable situation in the country, particularly due to the imposition of martial law.

With the beginning of the full-scale war in 2022, Ukraine's budgetary policy underwent significant transformation, adapting to new threats and the urgent needs of the state. The analysis of state budget expenditures for 2020–2024 shows a considerable reallocation of financial resources toward national security. While this shift is justified under martial law, it also poses new challenges for the sustainable development of the socio-economic sphere.

The article emphasizes the need for efficient use of budgetary resources in times of war and economic crisis. Key directions for optimizing budget policy are considered, including strengthening financial control, especially in the defense sector, as well as the importance of tackling the shadow economy and reforming the tax system to increase budget revenues without placing undue pressure on small and medium-sized businesses.

It highlights the urgency of laying the groundwork for post-war recovery—restoring infrastructure, revitalizing affected regions, and supporting small businesses. The article concludes that achieving a balanced approach between

defense funding, social responsibilities, and economic support is essential for the stabilization of the country both in the short and long term.

Ключові слова: *бюджет, бюджетна політика, видатки державного бюджету, функціональна класифікація видатків.*

Keywords: *budget, budget policy, state budget expenditures, functional classification of expenditures.*

Постановка проблеми. Державний бюджет – основний фінансовий план грошових коштів держави. Він виступає інструментом реалізації соціальних та економічних потреб.

Бюджет складається з надходжень і витрат, що формують бюджетні кошти. Саме тому, особливої уваги набувають раціональне формування доходів та використання видатків. Раціональний розподіл видатків відіграє визначну роль у системі безпеки та обороноздатності країни в умовах воєнного стану.

На сьогодні, одним із ключових завдань держави є реалізація ефективної бюджетної політики, що передбачає чітке визначення пріоритетних напрямів економічного розвитку країни та забезпечення належного контролю за виконанням як дохідної, так і видаткової частин бюджету [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Бюджетні видатки є об'єктом особливої уваги з боку органів, що здійснюють фінансовий моніторинг і контроль. Крім того, дослідження видаткової частини бюджету та її функціонального призначення є поширеною темою у наукових публікаціях.

Проблематика та дослідження видатків бюджету розкриваються в наукових роботах таких українських учених: Василик О., Павлюк К. [2], Лушко С., Тараненко Я. [5], Федосов В., Опарін В., Сафонова Л. [7], Шевчук І., Черепанова В., Ставерська Т. [8], Радіонов Ю. [9].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є дослідження видаткової частини Державного бюджету України за функціональною класифікацією з урахуванням динаміки та структури протягом

2020–2024 років. Здійснити аналіз основних тенденцій, визначити чинники, що вплинули на зміни в обсягах і структурі видатків, а також окреслити можливі шляхи оптимізації видатків держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бюджет - план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади. Бюджет складається з надходжень і витрат, що формують бюджетні кошти. Через бюджет здійснюється мобілізація фінансових ресурсів з податків та зборів, з яких справляються видатки на загальнодержавні функції держави.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, видатками державного бюджету є кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених законом про державний бюджет на відповідний бюджетний період [1]. Основне завдання політики бюджетних видатків полягає в поєднанні соціальної спрямованості щодо підвищення життєвого рівня населення з одночасним забезпеченням економічного зростання держави.

Відповідно до статті 10 Бюджетного кодексу України видатки бюджету класифікуються за:

- 1) бюджетними програмами (програмна класифікація видатків бюджету);
- 2) ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків бюджету);
- 3) функціями (функціональна класифікація видатків бюджету).

Функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету побудована відповідно до основних функцій держави та охоплює різні напрями використання бюджетних коштів.

До першої групи відносять державні видатки на послуги загальнодержавного значення: державне управління, судова влада, фінансова та фіскальна діяльність, зовнішньополітична діяльність, фундаментальні дослідження, оборона, громадський порядок та безпеку держави та ін.

До другої групи видатків відносять видатки на суспільні послуги, які надаються державою (освіта, охорона здоров'я, духовний та фізичний розвиток).

До третьої групи відносять видатки, пов'язані з економічною діяльністю держави, зокрема видатки, що пов'язані з економічним розвитком різних галузей, торговельною та трудовою діяльністю, охороною навколишнього середовища, розвитком житлово-комунального господарства та ін.

До четвертої групи відносять видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення населення [8].

Розподіл видатків бюджету базується на таких принципах:

- плановість;
- безповоротність виділених державних ресурсів;
- безоплатність;
- дотримання режиму економії;
- контроль за їх використанням.

Різноманітність конкретних видів бюджетних витрат обумовлена багатьма факторами, зокрема:

- природа і функції держави;
- рівень соціально-економічного розвитку суспільства;
- розгалуженість зв'язків бюджету з реальним сектором економіки;
- рівень розвитку економічних відносин;
- форми надання бюджетних коштів тощо

Відповідно до ст. 87 Бюджетного кодексу України видатки державного бюджету спрямовані на фінансування таких заходів [1]:

- 1) державне управління: законодавчу владу, виконавчу владу, утримання апарату Президента України;
- 2) судову владу;
- 3) міжнародну діяльність;
- 4) фундаментальні та прикладні дослідження і сприяння науково-технічному прогресу державного значення;

5) національну оборону;

6) правоохоронну діяльність, забезпечення безпеки держави та цивільний захист населення і територій, (крім заходів) у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;

7) забезпечення функціонування установ та закладів Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів, органів цивільного захисту, які перебувають у державній власності;

8) освіту: загальну середню освіту, професійно-технічну освіту, вищу освіту, післядипломну освіту і тд.

9) охорону здоров'я;

10) соціальний захист та соціальне забезпечення

11) культуру і мистецтво

12) державні програми підтримки телебачення, радіомовлення, преси, книговидання, інформаційних агентств;

13) фізичну культуру і спорт;

14) державні програми підтримки регіонального розвитку та пріоритетних галузей економіки;

15) програми реставрації пам'яток архітектури, спорудження (створення) пам'ятників і монументів державного значення.

16) державні програми розвитку транспорту, дорожнього господарства, зв'язку, телекомунікації та інформатики.

З метою досягнення поставлених у статті цілей проведемо аналіз тенденцій динаміки видаткової частини Державного бюджету України за функціональною класифікацією у межах досліджуваного періоду (табл.1).

Таблиця 1. Аналіз динаміки видатків бюджету держави

Показник	2020	2021	2022	2023	2024	Темпи приросту%			
						2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2024/ 2023
Загальнодержавні функції	163849,4	206643,1	201999,1	296139,1	374306,6	26,1	-2,2	46,6	26,4
Оборона	120374,1	127527,3	114287,2	209762,1	230447,5	5,9	796,2	83,5	9,9
Громадський порядок, безпека, судова влада	157672,5	174409,6	443323,2	574614,6	692658,7	10,6	154,2	29,6	20,5
Економічна діяльність	168889	180989,9	95368,4	134307,6	163133,8	7,2	-47,3	40,8	21,5
Охорона навколишнього середовища	6636,8	8200,2	4714,1	5202,5	9515,1	23,6	-42,5	10,4	82,9
Житлово-комунальне господарство	88,5	164,1	528,6	8369,4	7540,5	85,4	222,1	1483,3	-9,9
Охорона здоров'я	124925,3	170505,2	184267,8	179258,2	201445,4	36,5	8,1	-2,7	12,4
Духовний та фізичний розвиток	9826,4	15970,3	11051,3	11817,7	16202,7	62,5	-30,8	6,9	37,1
Освіта	52857,3	63837,1	58508,1	60452,2	64738	20,8	-8,3	3,3	7,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення	322720,3	339278,9	425987	469251,2	464734,4	5,1	25,6	10,2	-1,0
Міжбюджетні трансферти	160177,1	202733,3	136803,3	177385,2	187932,4	26,6	-32,5	29,7	5,9
Усього	1288016,7	1490258,9	2705423	4014418	4486683	15,7	81,5	48,4	11,8

Джерело: розраховано і складено за даними [6]

З табл. 1 спостерігаємо зростання видатків державного бюджету протягом 2020-2024 рр. Загальний обсяг видатків зріс із 1280,1 млрд. грн. у 2020 році до 4468,6 млрд. грн. у 2024 році. Найбільш стрімке зростання спостерігається у 2022 році, що пов'язано з початком повномасштабної війни. Також суттєво збільшилися витрати на громадський порядок, соціальний захист та міжбюджетні трансферти. Водночас у деяких сферах, таких як економічна діяльність, охорона навколишнього середовища та духовний і фізичний розвиток спостерігалось зниження, що характеризується нестабільністю фінансування.

Графічне зображення динаміки обсягу видатків бюджету за період 2020-2024 роки наведено на рис. 1.

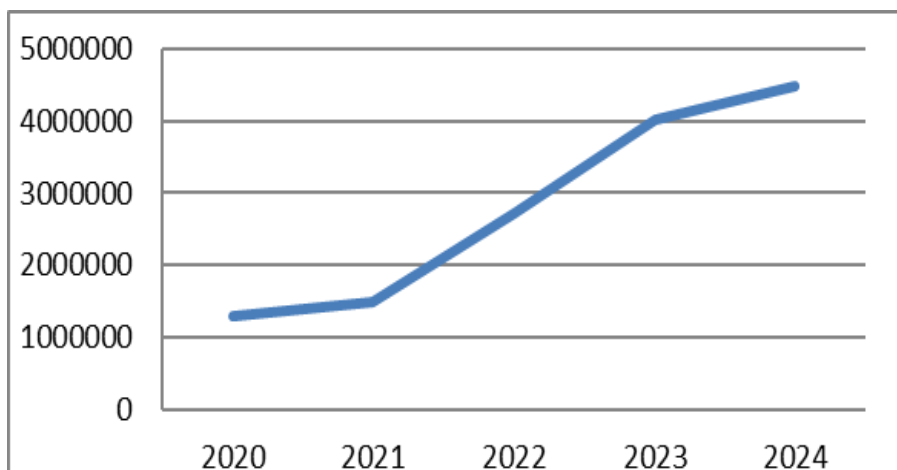

Рис. 1. Динаміка обсягу видатків бюджету за період 2020-2024 рр.

Джерело: сформовано на основі [6]

Зміна бюджетних пріоритетів держави в умовах війни, зокрема концентрацію фінансових ресурсів на забезпеченні національної безпеки та соціальній підтримці населення призвело до зміни структури видатків (табл. 2).

Таблиця 2. Структура видатків бюджету держави за період 2020-2024 рр.

Показник	2020	2021	2022	2023	2024	Структура %				
						2020	2021	2022	2023	2024
Загальнодержавні функції	163849,4	206643,1	201999,1	296139,1	374306,6	12,72	13,87	7,47	7,38	8,34
Оборона	120374,1	127527,3	1142872	2097621	2304475	9,35	8,56	42,24	52,25	51,36
Громадський порядок, безпека, судова влада	157672,5	174409,6	443323,2	574614,6	692658,7	12,24	11,70	16,39	14,31	15,44
Економічна діяльність	168889	180989,9	95368,4	134307,6	163133,8	13,11	12,14	3,53	3,35	3,64
Охорона навколишнього середовища	6636,8	8200,2	4714,1	5202,5	9515,1	0,52	0,55	0,17	0,13	0,21
Житлово-комунальне господарство	88,5	164,1	528,6	8369,4	7540,5	0,01	0,01	0,02	0,21	0,17
Охорона здоров'я	124925,3	170505,2	184267,8	179258,2	201445,4	9,70	11,44	6,81	4,47	4,49
Духовний та фізичний розвиток	9826,4	15970,3	11051,3	11817,7	16202,7	0,76	1,07	0,41	0,29	0,36
Освіта	52857,3	63837,1	58508,1	60452,2	64738	4,10	4,28	2,16	1,51	1,44
Соціальний захист та соціальне забезпечення	322720,3	339278,9	425987	469251,2	464734,4	25,06	22,77	15,75	11,69	10,36
Міжбюджетні трансферти	160177,1	202733,3	136803,3	177385,2	187932,4	12,44	13,60	5,06	4,42	4,19
Усього	1288016,7	1490258,9	2705423	4014418	4486683	100	100	100	100	100

Джерело: сформовано на основі [6]

Протягом 2020–2024 років структура видатків Державного бюджету України зазнала суттєвих змін, зумовлених повномасштабною війною та відповідним переглядом пріоритетів державної політики. Найбільш помітним є стрімке зростання частки видатків на оборону — з 9,35% у 2020 році до понад 51% у 2024 році, що свідчить про концентрацію фінансових ресурсів на забезпеченні національної безпеки. Водночас спостерігається зменшення частки соціальних видатків, зокрема на соціальний захист (з 25,06% у 2020 році до 10,36% у 2024 році), охорону здоров'я (з 9,7% до 4,49%) та освіту (з 4,10% до 1,44%). Скоротилася і частка фінансування економічної діяльності — з 13,11% у 2020 році до 3,64% у 2024 році, що свідчить про тимчасове зниження акценту на проєкти розвитку.

У період 2020–2024 років спостерігається відносно зростання фінансування в окремих соціально важливих сферах, хоча його інтенсивність і стабільність відрізняються залежно від напрямку (табл. 3).

Таблиця 3. Сфери з відносним зростанням фінансування

Стаття	2020 – 2024рр.	Витрати
Міжбюджетні трансферти	160 – 187 млрд грн	Підтримка місцевих бюджетів, децентралізація
Соціальний захист	322 – 426 млрд грн	Виплати ВПО, пенсії, допомоги
Освіта	53 – 62 млрд грн	Незначне зростання,
Охорона здоров'я	143 – 214 млрд грн	Ріст у 2021–22рр. (COVID), потім спад

Джерело: сформовано на основі [6]

Зростання міжбюджетних трансфертів свідчить про підтримку процесів децентралізації та зміцнення фінансової спроможності місцевих бюджетів, особливо в умовах воєнного стану, коли регіони потребують додаткових ресурсів. Збільшення видатків на пенсійне забезпечення, соціальні виплати та підтримку внутрішньо переміщених осіб (ВПО) внаслідок збройного конфлікту призвело до зростання статті видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення. Найбільший пік зростання видатків на охорону здоров'я припадало на 2020-2021 рр. у зв'язку з пандемією COVID-19. У подальші роки спостерігається зниження частки фінансування, що вказує на перенесення

фокусу бюджету на безпеку та оборонні потреби. Незначне фінансування отримала освіта продемонструвала, що свідчить про відсутність суттєвого перегляду пріоритетів у цій сфері на тлі воєнних викликів.

До сфер з відносним скорочення фінансування слід віднести: житлово-комунальне господарство, що характеризується стабільно низьким рівнем фінансування протягом усього аналізованого періоду; охорону навколишнього середовища та духовний і фізичний розвиток, який демонструє зниження обсягів фінансування у 2022–2023 роках, що зумовлено перенесенням пріоритетів державної політики на сектор оборони в умовах війни.

Таким чином, основними факторами зростання видатків бюджету протягом аналізованого періоду були:

- пандемія Covid-19 у 2020-2021 рр. – суттєво вплинула на всі сфери у всьому світі. Відбулось суттєве скорочення світової економіки, зріс рівень безробіття. Вплив пандемії не обійшов стороною економіку України, що зазнала значних економічних витрат. Відповідно відбулось зростання видатків на охорону здоров'я у 2021 р на 36%. Звичайно ж із початком повномасштабного вторгнення видатки довелось скоротити [3].

- агресія РФ у 2022 р. – спричинила переорієнтацію сфер фінансування, а саме перенаправлення більшої частини бюджету на оборону, безпеку та цілісність держави. Війна потягнула за собою економічну кризу в країні, інфляцію, сильно зросли ціни на товари та послуги, скоротились надходження до бюджету. Відбулось суттєве падіння ВВП за рахунок масового руйнування інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, скорочення виробництва.

Бойові дії в промислових регіонах призвели до зупинки великої кількості підприємств, втрати виробничих потужностей та зниження експорту. Це спричинило значний дефіцит товарів на внутрішньому ринку, що значно вплинуло на ріст цін.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З початку повномасштабного вторгнення у 2022 році бюджетна політика зазнала глибокої трансформації, адаптуючись до викликів, які постали перед державою.

Дослідження видатків державного бюджету України за період 2020–2024 років свідчить про суттєву переорієнтацію фінансових ресурсів на потреби національної безпеки, що закономірно, але водночас створює нові виклики для розвитку соціально-економічної сфери.

Аналіз структури видатків демонструє різке зростання частки оборонного сектору — з 9,35% у 2020 році до 51,36% у 2024. Така динаміка є прямим відображенням пріоритетів держави в умовах воєнного стану.

Війна в Україні спричинила економічну кризу, яка пов'язана із зменшенням обсягів виробництва, зростання безробіття, посилення інфляційного тиску та відтік капіталу. Економічна та соціальна напруга стала ще одним фактором тиску на бюджет, зокрема через потребу в соціальних трансфертах, допомозі внутрішньо переміщеним особам та витратах на відновлення зруйнованої інфраструктури.

В умовах війни інвестори не готові інвестувати кошти у країну з високим ризиком. Втрата іноземних інвестицій, скорочення кредитування, падіння внутрішнього споживання і доходів населення — все це поглибило кризу.

Для подальшого розвитку та перемоги у війні критично важливо не лише ефективно витратити обмежені ресурси, а й проводити послідовну політику оптимізації бюджету. Слід посилити фінансовий контроль за використанням бюджетних коштів, зокрема в оборонній сфері. Ефективне використання бюджетних коштів має стати ключовим критерієм бюджетної політики.

Особливу увагу варто приділити детінізації економіки та реформі системи оподаткування, що дозволить розширити дохідну частину бюджету без тиску на малий і середній бізнес. Водночас уже зараз необхідно формувати основу для післявоєнного відновлення — постраждалих регіонів, відновлення інфраструктури та підтримка малого бізнесу.

Обґрунтування оптимального балансу між захистом, соціальними функціями та підтримкою економіки для стабілізації країни як сьогодні так і в довгостроковій перспективі є предметом подальших наукових досліджень.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 05.03.2025 р. 2456-VI, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 12.08.2025 р.)
2. Василик О. Д., Павлюк К. В. Бюджетна система України: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2010. 544 с.
3. Вплив пандемії COVID-19 на місцеві фінанси. *Децентралізація*. URL: <https://decentralization.ua/>. (дата звернення: 02.09.2025 р.)
4. Канєва Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa*. 2022. № 4. С. 98-109.
5. Лушко С. М., Тараненко Я. О., Видатки державного бюджету України: аналіз динаміки та структури у розрізі функціональної класифікації. *Modern Economics*. 2019. № 16. С. 64-70. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V16\(2019\)-09](https://doi.org/10.31521/modecon.V16(2019)-09). (дата звернення: 12.09.2025 р.)
6. Міністерство фінансів України: Офіційний сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk> (дата звернення: 28.08.2025 р.)
7. Федосов В., Опарін В., Сафонова Л. та ін. Бюджетний менеджмент: підручник. Київ: КНЕУ, 2004. 864 с.
8. Шевчук І.Л., Черепанова В.О., Ставерська Т.О. Бюджетна система: підручник. Харків, 2015. 283 с.
9. Радіонов Ю. Формування і виконання державного та місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023, № 53. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-55> (дата звернення: 10.09.2025 р.)

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “Budget Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. (Accessed 12 August 2025)
2. Vasylyk, O.D. and Pavlyuk, K.V. (2010), *Byudzhetna systema Ukrayiny* [Budgetary system of Ukraine], Center of educational literature, Kyiv, Ukraine.
3. Decentralization (2020), “Impact of the COVID-19 pandemic on local finances”, available at: <https://decentralization.ua/>. (Accessed 02 September 2025).

4. Kaneva, T. and Galaburda, A. (2022), “State Budgetary Policy under Martial Law”, *Scientia fructuosa*, vol. 4, pp. 98-109.
5. Lushko, S.M. and Taranenko, Ya.O. (2019), “Expenditures of the State Budget of Ukraine: Analysis of Dynamics and Structure in the Context of Functional Classification”, *Modern Economics*, vol. 16. [https://doi.org/10.31521/modecon.V16\(2019\)-09](https://doi.org/10.31521/modecon.V16(2019)-09).
6. Ministry of Finance of Ukraine: Official website (2025), available at: <https://mof.gov.ua/uk> (Accessed 28 August 2025).
7. Fedosov, V. Oparin, V. and Safonova, L. (2004), Budget Management [Byudzhetnyy menedzhment], KNEU, Kyiv, Ukraine.
8. Shevchuk, I.L. Cherepanova, V.O. and Staverska, T.O. (2015), Budgetary system [Byudzhetna systema], Kharkiv, Ukraine.
9. Radionov Yu. (2023), “Formation and implementation of state and local budgets under martial law”, *Economy and Society*, vol. 53. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-55>

Стаття надійшла до редакції 29.09.2025 р.